

Oponentní posudek na práci *Pojetí vkusu v Kantově estetice* od Bc. Mariny Krapchatové

I. Hlavní směřování

Marina Krapchatova (dále autorka) načrtává hlavní obrysy Kantovy teorie soudnosti, především s ohledem na pojem vkusu, tak jak je předložen v *Kritice soudnosti*. Zaměřuje se na tzv. estetické soudy, jimiž určitým předmětům připisujeme predikát „krásný“. Autorka zohledňuje, za jakých podmínek můžeme takový soud vynést, a jak do něho vstupuje intersubjektivita. Dospívá k závěru, že vkus lze definovat jako autonomní schopnost soudit předměty estetického zalíbení, jejíž princip spočívá v subsumpci mohutností, obrazotvornosti a rozvažování „ve stavu svobodné hry“ (str. 30).

II. Jednotlivé části a jejich zhodnocení

V první části se autorka zabývá především reflektující soudností, jíž formulujeme pojem účelu coby „souladu“ mezi přírodou a našimi poznávacími schopnostmi (str. 9). Zajímavý problém je, v čem tento soulad vlastně spočívá. Podle Kanta musíme předpokládat již v přírodě řád, a nemůžeme tedy vycházet z to, že existuje jen řád daný v rozvažování, který se odvíjí deterministicky, a účel v přírodě tak popírá. Předpokládá se tak řád účelnosti v přírodě samé.

Autorka tento princip velmi dobře popisuje. Jedná se přitom o relativně složitý problém, který sleduje nahlédnutelně. Zůstávají však některé otázky. Autorka tak třeba poznamenává, že „novinkou, se kterou Kant přichází, je to, že soulad mezi přírodou a našimi poznávacími schopnostmi je nahodilý“ (str. 11). Co to v tomto kontextu znamená, že je soulad nahodilý? V čem spočívá zmíněná „novinka“?

Autorka dále přechází k rozlišení reflektujících soudů na soud estetický a teleologický. Estetický soud se vyznačuje souladem mezi obrazotvorností a rozvažováním a pojí se k pocitům libosti a nelibosti. Libost je počitek, jenž vzniká v důsledku toho, že „představa předmětu je důvodem harmonie mezi aprehenzivním uchopením předmětu (obrazotvorností) a rozvažováním. Ten předmět je pak účelný pro reflektující soudnost a je *krásný*“.

V druhé hlavní části se autorka přesouvá k zalíbení. Nejprve přehledně a velmi dobře odlišuje zalíbení v příjemném, dobrém a krásném. Blíže se věnuje soudu o krásném, který se stává hlavním tématem. Stěžejní je zde Kantův vhled, že zalíbení v krásném je „bez zájmu“, a tudíž je platné pro každého. Jinými slovy je neligitimní tvrdit, že každý má svůj vkus. Soud vkusu o krásném se sice vztahuje na *jednotlivou* věc, ale má *obecnou* platnost, což v tomto případě znamená, že vynášíme-li soud o krásném, předpokládáme souhlas (str. 19).

Autorka dále přechází ke stěžejní otázce, na jakém základě můžeme tvrdit, že soud o krásnu si může nárok všeobecnost, tedy „souhlas od ostatních“. V této souvislosti se opírá o pojem „obecného smyslu“ či *sensus communis*. K tomu se váže poslední důležitý krok: dedukce soudů vkusu, tak jak je předložena v § 38 *Kritiky soudnosti*. Kant v této relativně krátké, ale stěžejní pasáži poznamenává, že se soudy vkusu vztahují ke sféře posuzujících subjektů a implikují všeobecnou, ač subjektivní platnost. Na tomto základě lze odůvodněně tvrdit, že „musí být možné a priori předpokládat shodu nějaké představy s těmito podmínkami soudnosti jako platnou pro všechny“.¹

III. Celkové zhodnocení

Autorka si zvolila jasné téma a podala sevřené pojednání. Její práce s primární literaturou je v pořádku, sekundární literatura je sice zastoupená a dobře vybraná, ale autorka s ní příliš

¹ I. Kant, *Kritika soudnosti*, přel. V. Špalek – W. Hansel, Praha 2018, str. 126.

aktivně nepracuje, což rozvinu níže. Analýza je nahlédnutelná a přehledná. Hlavní body Kantovy rekonstrukce soudů o vkusu podává velmi dobře.

1. Jazyk a forma

Práce je psána hutným, až kantovským jazykem. S ohledem na skutečnost, že autorka není rodilou mluvčí, lze některé zvláštnosti či chyby (především ve slovosledu, gramatice a interpunkci) akceptovat jako jen drobné nedostatky a po jazykové stránce práci ohodnotit kladně. Co se formální stránky týče, práce je na velmi dobré úrovni. Vyložene rušivý je však fakt, že autorka neužívá uvozovky pro označení citátů, ale kurzivu. Ve směrnicích pro psaní prací je toto výslovně vyloučeno.² Nutno říct, že autorka se ani jinak doporučenými směrnicemi neřídí, což by v případě *doporučených* směrnic tolik nevadilo, kdyby jinak užívala smysluplný bibliografický úzus. Ale opakované užívání celého bibliografického údaje v případě již jednou uvedených údajů není doporučeno v kontextu žádného úzu. Naopak v případě názvu děl užívá jak kurzivu, tak uvozovky, což je nevídané (viz např. str. 15). Prohřeškem je, že občas kurziva implikuje, že se jedná o citát, i výstavba věty to sugeruje, ale chybí bibliografický odkaz, viz str. 16: „*Potěšení je samo o sobě dobré*, říká Kant, ale pokud je předmět považován za dobrý, ten předmět potěší, protože je extenzí určitého pojmu, který potěší“.

2. Obsah

Jak jsem zmínila, autorka si vybrala relativně sevřené téma, navíc nesnadné, ale pro bakalářskou práci vhodné. To je samo o sobě dobrým výkonem. Co se týče nedostatků, lze si všimnout, že autorka ne vždy odvádí při vysvětlování Kantovy terminologie a argumentace tak dobrou práci, jak by mohla. Ne snad, že by Kanta desinterpretovala, ale její přínos k interpretaci je malý. Mnohdy jen stejnými slovy zopakuje, co říkal Kant. Práce tak postrádá výraznější vlastní přínos, který rozhodně nemusí (a v případě bakalářské práce snad ani nemá) spočívat v originální analýze. Již kontrolovaný překlad Kantova slovníku do vlastního jazyka a zasazení jeho argumentace do systematického, příp. i historického pole výchozího problému by bylo žádoucí. Jinými slovy: autorka práci vůbec nezarámuje tím, proč je pro Kanta pojem krásna, resp. soud o krásnu důležitý, proč je výzvou, vlastně ani nepřiblíží, co je na Kantově teorii nezvyklé nebo nové, natož aby sledovala některé kritické body, které lze Kantovi adresovat.

Své námitky mohou zkonkretizovat. Od samého počátku se hovoří neproblematicky o jednotě smyslovosti a nadsmyslovosti. Co je to v tomto kontextu ona nadsmyslovost? Jak moc je přesvědčivé, že krásna je *nadsmyslová*? Přesvědčivě to vyložit vlastními slovy není tak jednoduché, jak se může zdát. Autorka dále tvrdí, že budeme-li schopni prokázat jednotu smyslového a nadsmyslového, budeme schopni předložit novou teorii krásna (str. 7). Nejsem jistá, zda lze tvrdit, že by jednota smyslového a nadsmyslového byla nezpochybnitelnou podmínkou teorie krásna vůbec, a navíc není jasné, proč je třeba vůbec předkládat „novou“ teorii. Záhodno by tedy bylo ukázat, na co Kant vlastně reaguje.

Problém výše zmíněné jazykové hutnosti, který se pojí s tím, že autorka nevykládá jednotlivé pojmy, ale předpokládá je, lze ilustrovat třeba na tomto úseku:

„Příroda obsahuje rozmanitost empirických událostí, naše rozvažování disponuje kapacitami, které umožňují zkušenost vůbec, ale empirická modifikace přírody se jeví našemu rozvažování nahodile, nicméně musíme předpokládat jednotu zvláštních empirických zákonů přírody, a sice nutnou, abychom také umožnili systém zkušenosti podle zvláštních zákonů přírody“ (str. 8).

² Viz https://ufar.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/157/2021/04/Citacni-vzory_FINAL_VERSION.pdf (navštíveno 17. 8. 2021).

Zaprvé, není jasné, co je to „empirická událost“. Nejsm si vědoma toho, že by se jednalo o Kantův pojem. *Kritiku soudnosti* jsem prohledala, slovo událost se tam objevuje třikrát, ale pokaždé v souvislosti s jednáním. Autorka tak do výkladu vnáší vlastní terminologii, což je v pořádku, nakonec právě toto může být oním důležitým vkladem, jenže s ní pracuje neprůhledně. Dále není jasné, co je to „empirická modifikace přírody“. Existuje empiricky *nemodifikovaná* příroda? Jasné není ani to, proč má být jednota zvláštních empirických zákonů „nutná“. A dále není jasné, jak tato nutná jednota „umožňuje“ zkušenosti podle zvláštních zákonů přírody. Čtenář znalý Kanta si jednotlivé argumenty domyslí, ale autorčin úkol je problémy vykládat, čtenáři vysvětlovat a pojmy zasadit do kontextu (co to třeba znamená, když Kant říká „nutné“?). Autorka tak předpokládá jako samozřejmé to, co by měla vysvětlit.

IV. Podněty k rozpravě

V rozpravě bych se chtěla zaměřit na již zmíněné otázky jdoucí nad reprodukci Kantovy teorie. Předmětem mohou být otázky tohoto typu: V čem je Kantova teorie krásna specifická? V čem již ve své době vynikala? Je nezainteresovanost přesvědčivá vlastnost soudu vkusu? Co by bylo možné Kantově teorii namítnout? Souhlasíte s tím, že o vkusu se nelze přít? Je Kantova teorie dosud přesvědčivá, příp. proč ano, proč ne?

Nejde o to, že bychom měli pojednat všechny tyto otázky ani mi nejde o *právě* tyto otázky (byť odpověď na otázku, zda se o vkusu nelze přít bych slyšet chtěla!). Jak je patrné z řečeného, tkví hlavní námitka v nedostatečně zaujaté distanci, která je podmínkou interpretace. Tento nedostatek se ukazuje na tom, že autorka vlastně text „pouze“ reprodukuje (pouze dávám do uvozovky, protože to v případě tak složitého textu není vůbec málo!) a celý problém ponechává bez kontextu.

Tento problém zasahuje tři úrovně: zaprvé, práci s pojmy, jež autorka vysvětluje znovu Kantovými pojmy (mohla by třeba užít aspoň vlastní příklady!), řídčeji vysvětluje i svými pojmy, které jsou však často překvapivé. Zadruhé, se problém odráží na práci s tématem a argumenty, které nejsou zasazeny do kontextu a není zde ani *pokus* o hodnocení. Zatřetí, si v tomto ohledu můžeme všimnout okolnosti, že autorka vychází z pojednání několika komentátorů, ale působí to, jako kdyby všichni říkali o daném problému úplně totéž a zastávali ke Kantovi zcela stejné stanovisko. V tom případě by jejich práce byla nadbytečná. Faktem navíc je, že se autoři vyzněním své interpretace liší. Autorka sekundární literaturu však *vůbec* nekomentuje a autory mezi sebou ani náznakem nekonfrontuje.

V. Závěr

Autorka podala velmi dobré shrnutí problematiky. Dosvědčila schopnost náležitě si stanovit téma a spolu s tím podat velmi dobrý, schematický, systematický přehled. Dosvědčila tím nemalý potenciál pro další zdokonalování. Nyní ji čeká krok, který se – podle Kanta – s myšlením nevyhnutelně pojí: musí se *odvážit* vstoupit do problému sama. Nemyslím tím, že by měla Kanta hned kritizovat. Spíše by se měla odvážit třeba ke zhodnocení přínosu, k osobitějšímu postoji a rovněž svébytnějšímu podání problému, anebo přinejmenším by měla lépe reflektovat vlastní stanovisko, tedy ukázat čtenáři, jak a proč pracuje s danou literaturou (sekundární a primární). Nutno však říct, že tento druhý krok, který autorku čeká (a který jistě učiní), je nutně podmíněn krokem prvním: tedy dobrým zvládnutím výchozí tematiky. To autorka splnila.

Ve stávající podobě hodnotím práci jako zdařilou a doporučuji ji hodnotit jako velmi dobrou.

V Praze 17. 8. 2021

Mgr. Tereza Matějčková, Ph.D.